

Ірина БОЯРКО

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Наталія ПІГУЛЬ

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Надія ДЕХТЯР

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДИВІДЕНДІВ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Розглянуто особливості оподаткування дивідендів акціонерних товариств, а також здійснено аналіз основних показників дивідендної політики українських акціонерних товариств.

Ключові слова: *акціонерне товариство, дивіденди, чистий прибуток, оподаткування.*

Вступ. У сучасних економічних умовах ефективного функціонування корпоративного сектора сприяє розвитку національної економіки України. При цьому, слід зазначити, що значну частку корпоративного сектора економіки складають акціонерні товариства (АТ). Одним з важливих завдань управління фінансами акціонерних товариств є формування та реалізація політики товариства в галузі оподаткування та виплати дивідендів. Значну увагу питанням здійснення дивідендної політики в Україні приділяють наступні автори: І. Олександренко, В. Боровець, С. Кирилов та інші [7; 5]. Однак, слід звернути увагу на об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних засад щодо формування системи

оподаткування дивідендів акціонерних товариств в Україні.

Мета статті – визначити особливості оподаткування дивідендів акціонерних товариств в Україні.

Відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» дивіденд – це частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу [10]. Згідно з Податковим кодексом дивіденди – платіж, що здійснюється юридичною особою – емітентом корпоративних прав чи інвестиційних сертифікатів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку [8]. У Положенні (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» зазначено, що дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства [9]. Тобто, дивіденди, що сплачуються акціонерним товариством власнику акцій, являють собою суму грошових виплат, яка є частиною чистого прибутку, в розрахунку на загальну кількість акцій, якими він володіє. Динаміка показників дивідендної політики акціонерних товариств в Україні за період 2008-2010 рр. наведена в таблиці 1.

Дані таблиці 1 свідчать, що обсяг чистого прибутку акціонерних товариств у 2009-2010 рр. зменшується у порівнянні з 2008 роком як наслідок прояву фінансово-економічної кризи в країні. Однак, враховуючи реалізацію цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво українських акціонерних товариств у сфері виплати дивідендів, спостерігається зростання частки чистого прибутку АТ спрямованого на виплату дивідендів (на 27,24 % за аналізований період), але при цьому частка сплачених дивідендів значно зменшується. Це переважно пов'язано з реінвестуванням частини нарахованих дивідендів у зв'язку з недостатністю фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційних потреб акціонерних товариств.

Слід зазначити, що обсяг отриманих дивідендів акціонерами залежить від суми нарахованих дивідендів та сплаченого податку на них. Акціонерні товариства

сплачують загальнодержавні і місцеві податки та збори, розрахунок яких здійснюється відповідно до існуючої законодавчої бази. Розрахунок та сплата податків, обов'язкових платежів та зборів акціонерним товариством здійснюється за загальним механізмом, встановленим для суб'єктів господарювання в Україні, який регламентується Податковим кодексом. Особливості оподаткування акціонерних товариств існують лише в частині оподаткування дивідендів.

Таблиця 1. Динаміка показників дивідендної політики акціонерних товариств в Україні за період 2008-2010 рр.

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Кількість АТ	31993	31100	30169
Кількість АТ, що проаналізовані НКЦПФР(без урахування банків та СМП)	6583	4183	3415
Кількість АТ, що здійснюють нарахування дивідендів	778	405	н/д
Частка АТ, що здійснюють дивідендні виплати, %	11,82	9,68	-
Чистий прибуток АТ, млрд. грн.	65,31	23,22	37,42
Сума нарахованих дивідендів, млрд. грн.	15,34	6,12	19,08
Частка чистого прибутку, спрямованого на виплату дивідендів, %	23,49	26,36	50,90
Сума сплачених дивідендів від АТ, млрд. грн.	9,92	3,74	0,18
Частка сплачених дивідендів, у загальному обсязі чистого прибутку АТ, %	15,19	16,11	0,50

Складено за даними [6, 3]

Враховуючи передбачені вітчизняним законодавством положення щодо нарахування та сплати податків, можна виділити такі напрями реалізації механізму оподаткування дивідендів:

- загальний порядок оподаткування дивідендів, що сплачуються акціонерними товариствами;
- оподаткування дивідендів, що сплачуються акціонерними товариствами юридичним особам – нерезидентам України;

- оподаткування дивідендів, сплачених фізичним особам;
- оподаткування дивідендів, отриманих акціонерними товариствами від інших суб'єктів господарювання.

Систему оподаткування дивідендів акціонерних товариств наведено на рис. 1. Загальний порядок оподаткування дивідендів передбачає обов'язковість сплати авансового внеску до бюджету, незалежно від того, чи є вони платниками податку на прибуток та наявності податкових пільг.

При цьому авансовий внесок товариство сплачує за власний рахунок, тобто сплачені ним податки не зменшують обсяги дивідендів, які воно зобов'язано сплатити своїм акціонерам.

Авансовий внесок обчислюється як добуток ставки податок на прибуток та суми дивідендів, що фактично виплачуються. До бюджету нарахований авансовий внесок має бути сплачений раніше або одночасно із виплатою дивідендів.

Авансовий внесок не сплачується:

- при реінвестиції дивідендів, якщо нараховані дивіденди виплачуються у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих АТ, але така виплата не повинна призводити до зміни пропорцій участі акціонерів у його статутному капіталі;
- якщо акціонерне товариство, яке сплачує дивіденди, є інститутом спільного інвестування;
- при виплаті дивідендів на користь фізичних осіб;
- у разі виплати дивідендів на користь власників корпоративних прав материнської компанії у межах сум дивідендів, отриманих материнською компанією від інших осіб;
- при виплаті дивідендів платниками фіксованого сільськогосподарського податку;
- якщо акціонерне товариство є управителем фонду операцій з нерухомістю, який здійснює виплати платежів власникам сертифікатів цього фонду в результаті розподілу доходу [4].

Система оподаткування дивідендів

Рис.1. Система оподаткування дивідендів

Враховуючи поступовість процесу зміни ставок податку на прибуток в період трансформації податкової системи України у зв'язку із введення в дію Податкового кодексу, для оподаткування дивідендів акціонерними товариствами слід використовувати такі ставки податку на прибуток: з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно – 19 %; з 1 січня 2014 року – 16 %.

У подальшому сплата авансового внеску враховується акціонерними товариствами при обчисленні сум податку на прибуток: на суму попередньо сплаченого у зв'язку з нарахуванням дивідендів авансового внеску зменшується сума нарахованого податку в тому періоді, коли було сплачено авансовий внесок. Якщо нарахований податок на прибуток менший, ніж сума сплаченого авансового внеску, різницю переносять на наступні податкові періоди, доки зменшення податкових зобов'язань із сплати податку на прибуток повністю не компенсує суму сплаченого авансового внеску.

Слід зазначити, що акціонерні товариства – платники єдиного податку також здійснюють нарахування та сплату авансового внеску із податку на прибуток до бюджету, до якого зараховується єдиний податок, якщо прийнято рішення виплатити дивіденди. Проте нормами податкового законодавства не передбачено можливість відшкодування сум авансового внеску за рахунок зменшення на його величину сум єдиного податку, що підлягають сплаті у звітному періоді.

Особливість оподаткування дивідендів, що сплачуються акціонерними товариствами юридичним особам – нерезидентам України полягає в утримання так званого податку на репатріацію у розмірі 15 % від суми дивідендів, що перераховуються на рахунок нерезидента в Україні або за кордоном. До бюджету утриманий податок перераховується акціонерним товариством під час виплати дивідендів.

Що стосується порядку оподаткування дивідендів, сплачених акціонерним товариством фізичним особам, то він є однаковим для виплат резидентам і нерезидентам України. Оподаткування дивідендів, сплачених фізичним особам, має відмінності тільки залежно від виду корпоративних прав, за якими відбувається виплата дивідендів.

Дивіденди, сплачені фізичним особам за корпоративними правами, що не мають привілейованого статусу щодо отримання доходу за ними, оподатковуються податком на доходи та включаються до складу місячного оподаткованого доходу відповідної фізичної особи. При цьому утримання податку на доходи фізичних осіб, отриманих у вигляді дивідендів, відповідно до вимог Податкового кодексу України здійснює акціонерне товариство, що здійснило виплату цих дивідендів. В цьому випадку акціонерне товариство зменшує обсяги фактичних виплат дивідендів фізичним особам на суму нарахованого на них за ставкою 5 % податку з доходу [1].

Утриманий у такий спосіб податок на доходи фізичних осіб перераховується акціонерним товариством до бюджету під час виплати дивідендів єдиним платіжним документом. Тобто банки зобов'язані приймати платіжні документи на виплату дивідендів, тільки якщо акціонерне товариство одночасно подає платіжний документ на перерахування податку до бюджету. А при виплаті дивідендів із каси товариства податок на доходи повинен бути перерахований до бюджету протягом банківського дня, що настає за днем виплати.

Акціонерне товариство не утримує податок на доходи у випадку, якщо здійснюється реінвестування дивідендів, що виплачуються фізичним особам, з метою збільшення статутного капіталу на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів. Але для цього така реінвестиція не повинна змінювати пропорції участі акціонерів у статутному фонді товариства.

Дивіденди, нараховані на привілейовані акції, власниками яких є фізичні особи незалежно від країни їх приналежності, прирівнюються до заробітної плати з відповідним оподаткуванням та включенням суми виплат до складу витрат платника податку на прибуток, тобто оподатковуються за ставкою:

- 15 % для суми дивідендів, яка з іншими зарплатними виплатами, не перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати;
- 17 % – для суми понад десятикратний розмір мінімальної заробітної плати із суми перевищення.

Такий механізм оподаткування застосовується у випадку оподаткування дивідендів, що виплачуються фізичним особам у фіксованому розмірі (наприклад, за

привілейованими акціями), а також якщо сума дивідендів за корпоративними правами, отриманих фізичними особами, є більшою за суму виплат, розрахованих на будь-яку іншу акцію (корпоративне право) акціонерного товариства.

При оподаткуванні дивідендів, сплачених акціонерним товариством фізичним особам, необхідно враховувати, що вони не обкладаються єдиним соціальним внеском незалежно від характеру «привілейованості» корпоративних прав, за якими нараховані такі дивіденди.

Динаміку податку з доходів фізичних осіб на дивіденди та роялті у 2007-2011 рр. наведено на рис. 2. Вона засвідчує, що протягом цього періоду в цілому обсяг податку з доходів фізичних осіб на дивіденди та роялті в Україні зріс на 60,2 % та склав у 2011 р. 418,66 млн. грн., що свідчить про збільшення нарахувань дивідендів на корпоративні права акціонерних товариств, власниками яких є фізичні особи.

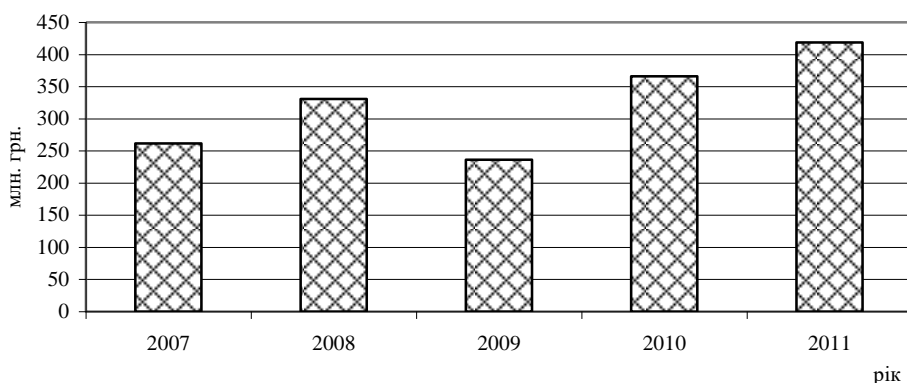

Рис. 2 Динаміку податку з доходів фізичних осіб на дивіденди та роялті (складено за даними Державної казначейської служби України [2])

Оподаткування дивідендів, отриманих акціонерними товариствами від інших суб'єктів господарювання впливає на формування податкових зобов'язань акціонерного товариства із плати податку на прибуток.

При розрахунку податкових зобов'язань із сплати податку на прибуток необхідно враховувати, що згідно з положеннями Податкового кодексу України суми нарахованих акціонерним товариством дивідендів не включаються до його витрат, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, а дивіденди,

отримані акціонерним товариством від інших суб'єктів господарювання – резидентів України, які є платниками податку на прибуток – до відповідного доходу. Виняток із загального правила становлять лише постійні представництва акціонерних товариств - нерезидентів в Україні, які мають відносити до складу доходу при обчисленні податку на прибуток дивіденди, отримані від резидентів України.

За загальним правилом дивіденди від нерезидентів включаються до доходу, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, їх одержувача – резидента України в процесі обчислення податку на прибуток за наслідками податкового періоду, на який припадає отримання таких дивідендів. Проте, якщо нерезидент – платник дивідендів перебуває під контролем одержувача і при цьому не має офшорного статусу, то дивіденди від нього у складі доходу для обчислення податку на прибуток не враховуються.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що в Україні сформована система оподаткування дивідендів, яка враховує правовий статус власника корпоративних прав та виступає одним із чинників ефективної реалізації дивідендної політики акціонерних товариств.

Список літератури

1. *Башинський, О. Оподаткування дивідендів за правилами ПКУ [Текст]/ О. Башинський // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 24. – С. 10-15.*
2. *Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>*
3. *Держана служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
4. *Ільницький, Ю. Дивіденд: порядок виплати [Текст] / Ю. Ільницький // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 24. – С. 5-9.*
5. *Кирилов, С. Дивіденди: правові нюанси [Текст] / С. Кирилов // Податки та бухгалтерський облік. – 2006. – № 4. – С.3-10*
6. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/about/description>.*
7. *Олександренко, І. Особливості нарахування та виплати дивідендів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_1/30.pdf.*
8. *Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?nreg=2755-17&find=1&text=%E4%E8%E2%B3%E4%E5%ED%E4&x=0&y=0>.*
9. *Положенні (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO15.aspx>.*
10. *Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.*

Боярко, І. Особливості оподаткування дивідендів акціонерних товариств [Текст] / І. Боярко, Н.Г. Пігуль, Н. Дехтяр // Економічний аналіз : збірник наукових праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка», 2013. – Вип. 12. Ч. 3. – С. 57-61.